

Vydání složitého rukopisu s sebou přineslo také několik problémů. Když Jarloch popisuje návrat Jindřicha Zdíka ze Svaté země, odkud biskup „přinesl knížeti i Čechům nového člověka i nový řád“ (s. 103), nemínil tím opat novou organizaci, ale kratší a přísnější verzi Augustinovy řehole pro komunitu *Ordo monasterii*, nazývanou *ordo novus*. Tu se také Zdik zřejmě zavázal dodržovat. Obdobně editoři nerozlišují různé verze řehole (s. 30, pozn. 40), např. v souvislosti s mlčným, které biskup (s. 36, pozn. 98) a opat Gotšalk (s. 110, pozn. 211 a 213) dodržovali – přitom uvedené nařízení obsahuje právě *Ordo monasterii*. Ani životní zvyklosti, které jsou Jarlochem zevrubně a záměrně návodně líčeny, nejsou konfrontovány s prameny řeholní provenience. Přitom odkazy na *ordo novus* lze najít i mimo jádro „Života opata Gotšalka“, např. v popisu trestu spojeného s neposlušností steinfeldského převora Adolfa (s. 106). Kniha, kterou vídával mladý kaplan svého opata pečlivě studovat, nebyla, jak se zdá, prostým evangeliářem, ale učeným rozkladem evangelií *In unum ex quatuor* z pera laonského premonstráta Zachariáše z Besançonu (s. 113, pozn. 230). V poznámce 315 editoři uvádějí, že za Alexandrem III. stály také reformní řády cisterciáků a premonstrátů. U druhých jmenovaných to ovšem není zcela pravda, protože proticicarského papeže podpořilo pouze vedení a francouzská větev bílých kanovníků. Přístup německých kanonií byl značně rozkolísaný. Protože český překlad zaujme také čtenáře bez kodikologických znalostí, zdá se jako poněkud zavádějící zvolená identifikace Jarlochových vstupů do poslední části Ansbertova letopisu. Marginální poznámky jsou přehledně značeny přímo v textu, kdežto delší přípisek k roku 1193 vepsaný do prázdného místa za *Deest require* (s. 206, v rukopise f. 108v) je identifikován pouze v poznámce, i když do předchozího líčení tematicky nezapadá a navíc je psán jinou písařskou rukou. Podobně líčení českých událostí let 1193 až 1198, které milevský opat nechal vepsat za ukončený text rakouského klerika (s. 213), logicky nepatří do kapitoly „Historie výpravy (...) s milevskými přípisky“, ale jedná se o pokračování „Letopisu milevského opata Jarlochova“. Tento text začíná na novém foliu (f. 111r) je zapsaný jinými písaři než předchozí vyprávění, ale v překladu jej označuje opět pouze poznámka na konci knihy.

Díky editorské péči obsahuje Milevský letopis jen několik drobných chyb. U úmrtí Vladislava syna Svatopluka chybí v překladu přípisku *in Teutonia* (s. 82), komentář posluchačů Gotšalkových kázání je aluzí na 1 K 14,2 a ne na neexistující 1 K 5,18, na rozdíl od jiných míst chybí u Vladislavovy korunovace a založení Strahova odkaz

na dochovaná diplomatická svědectví (s. 49, s. 30, s. 103 an.) a na mapě křížových výprav je Barbarossova cesta nesprávně označena jako tažení z let 1147 až 1149 (s. 260–261). Vzhledem k velkému množství geografických názvů v Ansbertově líčení zamrzí také schematičnost uvedené mapy. Konečně zvolený formát poznámek je uživatelsky dosti nepřívětivý – jsou vysázeny společně a pro každý letopis číslovány od počátku, aniž by bylo na stránkách průběžně značeno, ke kterému z děl patří.

Specifickým problémem je vztah starších překladů k novému vydání. V ediční poznámce se uvádí, že Kernbachová k původním pracím přihlédla. Samotná překladatelka se vůči starším překladům vymezuje pouze v šesti poznámkách, které většinou řeší různočtení jmen a názvů. Přes subjektivní pohled lze konstatovat, že české texty jsou si velmi podobné. Otázkou tak zůstává, zda by František Heřmanský a Pavel Soukup neměli být uvedeni v tiráži jako spolupřekladatelé. Kniha také přebírá drtivou většinu poznámek z obou dřívějších překladů, i když ty zase mnohé přejala ze starších edic.

Anna Kernbachová, Martin Wihoda a Magdalena Moravová připravili kvalitní vydání velmi komplikovaného amalgámu textů z dílny milevského opata Jarlocha, které nahradí starší překlady jeho dílčích částí. Milevský letopis si díky strhujícím dobrodružstvím v Uhrách, Itálii a na cestě do Svaté země své čtenářky a čtenáře bezpochyby najde také ve 21. století.

JAN KREMER

Sylvie STANOVSKÁ – Manfred KERN,
Staročeské a německé milostné básnictví vrcholného středověku,
Masarykova univerzita, Brno 2013
(= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 417)

193 s., ISBN 978-80-210-6342-6

Zdá se, že zájem literárních vědců a historiků o starší českou literaturu se realizuje zejména publikací edic. Zatímco v angloamerickém i francofonním prostředí představují středověké texty rejdiště pro teorie nejrůznějšího druhu, zdejší badatelé se obvykle pevně drží liter. Tuto orientaci zachovává i prozatím nejnovější vydání korpusu staročeské lyriky, které brněnská literární historička Sylvie Stanovská sepsala spolu se salzburským germanistou Manfredem Kernem původně

německy, pro řadu Praesens TextBibliothek; péči Masarykovy univerzity vyšla tato kniha před nedávnem i v češtině.

Pro začátek je třeba uvést, že zevrubnou kritiku edičního přístupu autorů již vypracoval Jakub Sichálek, a to zvláště pro rakouské i české vydání (viz SMB 3, 2011, s. 317–323 a Slovo a smysl 22, 2014, s. 122–130). V následujících odstavcích proto budu spíše obě knihy porovnávat, ptát se, co nového česká verze přináší, a jak nejlépe (tj. nejužitečněji) by bylo možné tuto knihu číst.

Staročeskému a německému milostnému básnictví naneštěstí na atraktivnosti i použitelnosti ubírá v první řadě absence překladů básní do němčiny. Zatímco čtenář rakouského vydání má tuto první úroveň komentáře starých textů před očima, jakmile otevře knihu (básně jsou vysázeny zrcadlově), čeští uživatelé musí v touze po vysvětlivkách neustále listovat vpřed i vzad, neboť dvoustředstránkové brožury chybí záložky. Obě vydání přitom zachovávají klasickou dvojdílnou dispozici podobných edic – po krátkém úvodu následuje defilé básní a teprve za poslední z nich začíná blok aparátu, kde se ve shodném pořadí pojednává o jednotlivých kusech z první části. Stejným způsobem zpřístupňovali českou středověkou lyriku i Jan Lehár (v knize mnohokrát polemicky zmiňovaný), Jan Vilikovský anebo Václav Černý, jejich práce však vznikly především jako edice a oni sami se v poznámkách k jednotlivým básním obvykle spokojili s obhajobou zvolených čtení či s objasňováním obtížně srozumitelných slov. Hlavní přínos edice Stanovské a Kerna by však ve shodě s názvem české verze měl spočívat v prozkoumání vazeb mezi staročeskou lyrikou a německou poezií téže doby, a bylo by proto vhodné této skutečnosti přizpůsobit i tektoniku knihy. Cenné poznámky, srovnání a příklady jsou takto zbaaveny přímé vazby ke konkrétním básním a rovněž jejich typografická úprava je v české verzi překvapivě nesourodá a ztěžuje orientaci.

Právě středoevropská kontextualizace staročeských písní přitom představuje dobrý důvod, proč se o knihu zajímat bez ohledu na kritiku, která se snesla na ediční praktiky jejích autorů. Svazek lze totiž vedle knih *Moravo, Čechy, radujte se a Hle, již v mém srdci vstává den* považovat za součást triptychu zaměřeného na celek středoevropské vernakulární, sekulární zaměřené poezie vrcholného a stáruočeho středověku. Přední postavy minnesangu Heinrich von Morungen, Heinrich von Meissen (Frauenlob) nebo Walter von der Vogelweide procházejí všemi třemi svazky, Sylvie Stanovská ve svých komentářích k českému materiálu sahá především po paralelách s díly autorů, o kterých již v předchozích knihách

byla řeč, zatímco Manfred Kern vnáší do hry odkazy na poezii z románských zemí a zejména na středolatinšou topiku a poezii, jak ji reprezentují např. Carmina Burana.

Zaměření knihy však zůstává germanistické a v románské sféře se autoři obvykle drží zavedených děl, vystavených na piedestal moderní editory. Až překvapivě často se tak v komentářích setkáváme s konstrukcí paralel mezi pasážemi staročeské poezie a *Novým životem* (Vita nuova) Danta Alighieriho. Tyto vazby působí na první pohled překvapivě, mají však svůj smysl, pokud Dantův text uchopíme jako pars pro toto lyrických skladeb, které koketují s učeneckým diskurzem. Mísení tohoto druhu je v pozdním středověku časté, nevynalezl je však Dante a je škoda, že autoři, kteří jinak na románské (zejm. okcitánské) vernakulární písně upozorňují všude, kde to dává smysl, vůbec nepracují např. s „bestiářovými“ básněmi trubadúra Rigauta de Berbezill. Tyto texty v moderních antologiích obvykle chybějí, o jejich popularitě v době zápisu trubadúrské poezie však svědčí skutečnost, že jsou v rukopisech zastoupeny stejnou měrou jako (z moderního hlediska) navýsost kanonická kancóna Can vei la lauzeta mover Bernarta de Ventadorn, o které Stanovská a Kern hovoří hned několikrát. Snadno pochopitelné upozadění románského materiálu se bohužel projevuje i poněkud odbytou redakční prací v pasážích, které o něm pojednávají. Z trubadúra Raimbauta de Vaquieras se tak například na s. 118 české verze stává tajemný Rimbaut z Vagieras (zatímco v německé verzi je jeho jméno uvedeno správně) a o trubadúrské poezii se v úvodu poněkud zavádějícím způsobem píše jako o „aktivní lyrice“ (německá verze užívá výstižnou a zavedenou jazykovou charakteristiku „okzitanische Lyrik“).

Ze srovnání komentářů v obou verzích vyplývá, že aktualizace, ohlašovaná na titulním listu druhé části české knihy, je velmi úspěšná a obvykle má podobu krácení. Čtenáři jsou tak ochuzeni o několik cenných příkladů. V německém komentáři k první básni souboru, Ach tof jsem smutný i pracný, tak například nacházíme upozornění na možné užití stylistické figury *apo koinú*, jejíž funkce (propojení dvou výroků prostřednictvím jediného slova, které má v každém výroku odlišnou syntaktickou funkci) je vzápětí objasněna na příkladu. V české verzi je přítomnost „konstrukce apo koinu“ pouze konstatována a je na čtenáři, jak s touto informací naloží.

Nepříjemnosti, o které tu zakopáváme, samozřejmě knize neubírají na inspirativnosti. Čtení české středověké lyriky prostřednictvím ustavených žánrů minnesangu umožňuje výstavbu nových mostů mezi středoevropskými

literaturami a romanisticky orientovaní medievisté mohou být ve výkladu Stanovské a Kerna potěšeni tím, že některé rysy staročeských básní (například maskulinní označení milované ženy) z německých zdrojů odvodit nelze, a že tedy na dávných teoriích přímých kontaktů mezi okciténskou kolébkou poezie vytržibené lásky a našimi zeměmi přece jen něco pravdy bude. Skutečností však zůstává, že změny provedené v českém vydání oproti tomu rakouskému jsou prakticky pouze k horšímu.

Jakub Sichálek končí svou recenzi na českou verzi konstatováním, že tato kniha Lehárovu edici z roku 1990 nenahrazuje, ale naopak ji činí potřebnější než kdy dřív. Domnívám se, že podobný vztah panuje i mezi *Altschechische Liebeslyrik a Staročeským a německým básnictvím*. Kdo by toto dílo četl pouze česky, ochudil by se o mnohé z toho, co tento podnik činí smysluplným v rámci paleoohemistiky i středoevropské medievistiky vůbec – třeba jako nové vykočení po zarostlé cestě (srov. recenzi Jana Hona in *Česká literatura* 61, 2013, s. 102–112). Mezi literárními vědci, kteří se touto oblastí zabývají, patří naštěstí schopnost čist německy k nutné výbavě. S ohledem na širší publikum se zájmem o starší literaturu lze pak právě na srovnání českého a rakouského vydání této práce ukázat, jak důležitou složku edic starších literárních děl mohou hrát prosté prozaické překlady do moderního jazyka. České ediční praxi v tomto oboru zatím dominují transkripce anebo přebásnění. Služba, kterou v *Altschechische Liebeslyrik* konají německé verze textů i pro českého čtenáře, nás možná dovede k zamyšlení nad tím, zda by tento stav nebylo dobré změnit.

MATOUŠ JALUŠKA

Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatura 1 A, edd. Marek BRČÁK – Dalibor DOBIÁŠ – Michal DRAGOUN – Martina JAMBOROVÁ – Matěj MĚŘIČKA – Kateřina VOLEKOVÁ, Scriptorium, Praha 2014

212 s., ISBN 978-80-88013-03-7

Národní muzeum pokračuje v rámci svého institucionálního výzkumu v systematickém zpřístupňování přírůstků ke svému rukopisnému fondu a rozsáhlé sbírky rukopisných zlomků. Středověké přírůstky k Bartošovu soupisu rukopisů, vydanému v letech 1926 a 1927, zpřístupnil katalog Michala Dragouna z roku 2011 (viz SMB

4, 2012, s. 137–138), rukopisné zlomky ze sbírky Adolfa Patery a Čenka Zírta popsali v roce 2012 Michal Dragoun a Jindřich Marek (viz SMB 5, 2013, s. 326–327). Nyní zveřejněný svazek představuje první část kmenové sbírky rukopisných zlomků Národního muzea označenou signaturou 1 A.

Zpracovávaná signatura se dále dělí do tří celků: 1 A a autografy panovníků, umělců a dalších významných osobností; 1 A b *Rukopisy královédvorský a zelenohorský* a další falza jejich okruhu, malá část doprovodné dokumentace; 1 A c středověké jazykově české zlomky. Různorodá povaha těchto zlomků si vyžádala, aby se na jejich zpřístupnění podílel poměrně široký autorský kolektiv s kodikologickou, historickou a filologickou specializací. Popisy každého z celků mají samostatný úvod, který seznamuje čtenáře s povahou v něm uloženého materiálu. Vzorem pro popisnou práci byly tradiční *Zásady popisu rukopisů*, ale autoři vycházeli také z praxe uplatňované v katalogích z poslední doby a vytvářeli záznamy tak, aby je bylo možné uplatnit i v elektronickém prostředí.

Obecně lze říct, že obsah základní sbírky zlomků je zajímavější než starších sbírek Čenka Zírta a Adolfa Patery – už proto, že byla plánovitě budována a materiál do ní byl vybírán na základě jazyka i jiných kritérií. Obsahově se jedná jak o úřední korespondenci (tedy materiál nacházející se jinak spíše v archivech), již vedli šlechtici či habsburští panovníci, tak o různé rarity a autografy nebo materiály spjaté s francouzskou revolucí. Důležité jsou také *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*, materiály k nim a zejména jazykově české zlomky.

Ačkoli jde o kvalitní a pečlivě zpracovaný katalog, některé jednotlivosti lze vytknout. Např. u kázání jsou často uváděny příliš krátké incipity. Na s. 19 se pracuje s ideologizovaným pojmem „Velká říjnová socialistická revoluce“, v době napsání dopisu zpřístupněného pod č. 117 byl Vladimír Iljič Lenin již více než rok mrtev. Moskevský mír odkazovaný v č. 127 byl ve skutečnosti podepsán 12. března 1940 s platností od následujícího dne. Sv. Margareta v č. 291 je nepochybně sv. Markéta, „Mistr Václav z Betléma“ z č. 339 pak Václav z Dráchova († 1469) nebo jiný mistr Václav doložený v Betlémské kapli k roku 1489.

Je bezesporu škoda, že významné zlomky z této části sbírky ještě nejsou digitalizovány. Přes uvedené připomínky, které nezmenšují cenu díla jako celku, jde o významný počín při zpřístupňování historických fondů Národního muzea a je možné se těšit na jeho pokračování.

JINDŘICH MAREK